การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ : กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง ตำบลหนามแดง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

Museum Management for Learning Resources: A Case Study of the Local Museum at Nam Daeng Temple, Nam Daeng Sub-district, Mueang District, Chachoengsao Province

ลักคณา น้อยสว่าง (Lakhana Noisawang)[1*]
วัชรี ปั้นนิยม (Watcharee Punniyom)[1]

[1] คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ (Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Rajanagarindra University)

*Corresponding author: E-mail: lakhana2517.noi@gmail.com

ได้รับบทความ: 7 ก.ย. 67 / แก้ไขปรับปรุง: 11 พ.ย. 67 / อนุมัติให้ตีพิมพ์: 29 พ.ย. 67 / เผยแพร่ออนไลน์: 23 ธ.ค. 67

DOI: 10.14456/rilj.2024.9

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ : กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง ตำบลหนามแดง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดงให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน และนำเสนอแนวทางในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดงให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่คณะกรรมการดำเนินงานด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง จำนวน 10 ท่าน ประกอบด้วย ประธาน กรรมการ และเลขานุการ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้หลักการวิเคราะห์เนื้อหา จำแนกและจัดกลุ่มข้อมูล นำมาเชื่อมโยงหาความสอดคล้องและความสัมพันธ์ของข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดงมีนโยบายจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่อแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการจัดเก็บของเก่าแก่ของชุมชน เครื่องไม้เครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพทางด้านการเกษตรในสมัยอดีต โดยได้รับงบประมาณน้อย พิพิธภัณฑ์ไม่มีผู้เชี่ยวชาญในการจัดและออกแบบพิพิธภัณฑ์ หลังเกิดสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ยังไม่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ไม่มีการประชาสัมพันธ์เชิงรุกในสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ มีปราชญชาวบ้านและ

คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์เปิดให้เข้าชมฟรี มีการประสานกับหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน ไม่มีการสร้างเครือข่ายภายนอก ไม่มีระบบการประเมินผล พิพิธภัณฑ์ต้องการการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐในการบริหารจัดการ

แนวทางในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดงให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน มีนโยบายที่ชัดเจนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เพื่อมุ่งให้ประโยชน์ต่อชุมชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป จัดให้มีบุคลากรประจำที่มีความรู้ในงานด้านพิพิธภัณฑ์ การจัดกิจกรรมตามวันสำคัญต่าง ๆ การทำประชาสัมพันธ์เชิงรุกผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน มีจุดลงทะเบียนสำหรับผู้เข้าชมเพื่อเก็บสถิติและประเมินผลการดำเนินงาน จัดทำแผนงบประมาณเพื่อของบสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

คำสำคัญ : พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น, แหล่งเรียนรู้, การบริหารจัดการ

Abstract

The purposes of the research article on museum management for a learning resource: a case study of the local museum at Nam Daeng Temple, Nam Daeng Sub-district, Mueang District, Chachoengsao province were to study the management of the Wat Nam Daeng Local Museum as a learning resource for community tourism and to present guidelines for the management of the Wat Nam Daeng Local Museum as a learning resource for community tourism. The research was qualitative. Data were collected using in-depth interviews. The key informants were the 10 members of the Wat Nam Daeng Local Museum Executive Committee, including the chairman, committee members, and secretary. The researcher used content analysis approaches to analyze qualitative data from in-depth interviews, classified and categorized data, and connected them to find data consistency and relationships using descriptive analysis.

The study findings revealed that the management of the Wat Nam Daeng Local Museum had a policy to establish a museum as a source of local wisdom by collecting community antiques and implements used in agricultural occupations in the past. The museum was allocated a restricted budget and no experts to organize and design it. After the COVID-19 pandemic, there have been no tourism promotion activities, or proactive public relations on various social media. There were local scholars and community members who participated in transferring knowledge to tourists. The museum was free to visit. There was cooperation between government agencies and community leaders, but there was no external networking and no evaluation system. The museum needed budget support from the government for management.

The guidelines for managing the Wat Nam Daeng Local Museum as a learning resource for community tourism were as follows: had an obvious policy to establish the museum as a community learning resource for the benefit of the community, students, and the general public; provided permanent personnel with knowledge in museum work; organized activities on important days; conducted proactive public relations through online media channels; provided more opportunities for the public to help with public relations; coordinated with government and private agencies; had a registration point for visitors to collect statistics and evaluate operations; and prepared a budget plan to request support from government and private agencies.

Keywords: Local Museum, a Learning Resource, Management.

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่สังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การอนุรักษ์สืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง มีความท้าทายในการรักษาอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมโลกที่หลั่งไหลเข้ามาในประเทศ ทำให้การจัดการความรู้และการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่คนรุ่นใหม่เป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน ในการนี้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้ก้าวขึ้นมามีบทบาทสำคัญในฐานะกระจกสะท้อนวัฒนธรรมของชุมชน เป็นพื้นที่ที่รวบรวม จัดแสดง ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงไม่เพียงแต่เป็นสถานที่เก็บรักษาวัตถุเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นในบริบทร่วมสมัย ความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นการสะท้อนวัฒนธรรมมีหลายประการ ประการแรก พิพิธภัณฑ์ช่วยสร้างอัตลักษณ์ชุมชนด้วยการนำเสนอลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันของชุมชน ประการที่สอง พิพิธภัณฑ์ทำหน้าที่บันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น เป็นแหล่งรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้รากเหง้าของตนเอง ประการที่สาม พิพิธภัณฑ์มีส่วนสำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนำเสนอองค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน เช่น การทำมาหากิน งานหัตถกรรม การแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งอาจสูญหายไปหากไม่มีการบันทึกและถ่ายทอด (สายชล ปัญญชิต, 2562, หน้า113-128)

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นแหล่งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่เปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของตนเองอย่างลึกซึ้ง ในขณะเดียวกัน พิพิธภัณฑ์ยังมีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างรายได้และโอกาสทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน และท้ายที่สุด พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังเป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในท้องถิ่นและผู้มาเยือนจากต่างถิ่น ส่งเสริมความเข้าใจและการยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม การที่พิพิธภัณฑ์จะสามารถทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ความท้าทายในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการขาดแคลนงบประมาณ การขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ การสร้างความน่าสนใจให้กับนิทรรศการเพื่อดึงดูดผู้เข้าชม และการปรับตัวให้เข้ากับยุคดิจิทัล นอกจากนี้

การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในปัจจุบันยังต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดทิศทางการดำเนินงาน การจัดกิจกรรม ไปจนถึงการประเมินผล เพื่อให้พิพิธภัณฑ์สามารถสะท้อนวัฒนธรรมและตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง และเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กระแสพิพิธภัณฑ์มีการตื่นตัวอย่างมาก เนื่องจากมีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งวัด โรงเรียน ชุมชน มีความประสงค์ที่จะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เป็นของตัวเอง เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน (จาระไน ไชยโยธา, 2557, หน้า 2-3) จากการลงพื้นที่ในการส่งเสริมและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ พบว่าตำบลหนามแดง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง มีประวัติความเป็นมาเมื่อ พ.ศ. 2519 พระครูสุคนธ์วรคุณ เจ้าอาวาสรูปก่อน ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลเนื่องเขต ท่านได้สะสมของเก่าไว้เป็นบางส่วน เมื่อท่านได้มรณภาพไป ในปี พ.ศ. 2544 พระปลัดวรการ กิจฺจสาโร ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสรูปต่อมาและได้เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระครูชั้นเอก พระครูพิพิธสารกิจวิมลท่านชอบสะสมของเก่า จึงได้สะสมไว้ มีของโบราณที่ได้รับการบริจาคสิ่งของจากผู้มีจิตศรัทธาในชุมชน เช่น เรือโบราณ ชนิดต่าง ๆ ที่ใช้สัญจรกันในลุ่มน้ำ เกวียนโบราณ ที่ใช้ในการขนส่งทางการเกษตรในสมัยอดีต ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน ทั้งหม้อ ไห เครื่องมือดักจับสัตว์น้ำ ลอบ ไซ เครื่องชั่งโบราณ โม่หิน ถ้วยชาม ปิ่นโต โอ่งน้ำ ไปจนถึง เครื่องมือประกอบอาชีพ ถักทอ เพื่อไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้และใช้ประโยชน์บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ในวิถีชุมชนแห่งนี้ร่วมกัน (เอกสารประกอบการนำเสนองานเวทีถอดบทเรียนและนิทรรศการแสดงสินค้าชุมชน, 2565) ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง นับเป็นตัวอย่างของพิพิธภัณฑ์ที่มีศักยภาพในการสะท้อนวัฒนธรรมและเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญของชุมชน จากการรวบรวมและจัดแสดงวัตถุทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เก็บรักษาโบราณวัตถุและศิลปวัตถุเท่านั้น นอกจากนี้ได้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ค่านิยมของคนในชุมชนหนามแดงทั้งในอดีตและปัจจุบัน จากมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นและสิ่งที่มีคุณค่าของชุมชน ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าควรจะมีการอนุรักษ์พัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการท่องเที่ยวในชุมชน จึงศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ : กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง นำไปสู่การพัฒนาด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดงให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน
2. เพื่อนำเสนอแนวทางในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดงให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยว

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง ตั้งอยู่ หมู่ที่ 2 ถนนสุวินทวงศ์ ตำบลหนามแดง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ : กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง ตำบลหนามแดง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้แก่ ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบายของพิพิธภัณฑ์

ด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ด้านบุคลากร ด้านกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์จัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชน ด้านวิธีการจัดให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการให้บริการของพิพิธภัณฑ์ ด้านการประสานงานกับหน่วยงานและการสร้างเครือข่าย ด้านการติดตามและประเมินผล และด้านความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล

ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยเริ่มตั้งแต่ วันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2565 ถึง วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2567

การทบทวนวรรณกรรม

การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมุ่งเน้นการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตของชุมชน โดยทำหน้าที่รวบรวม อนุรักษ์ และนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความภาคภูมิใจและอัตลักษณ์ของชุมชน นอกจากนี้ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน *ศรีศักร* วัลลิโภดม (2561) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นผ่านหนังสือ "พิพิธภัณฑ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน" มีความว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นของคนท้องถิ่น ไม่ใช่ของหน่วยราชการหรือของคนอื่น ๆ จากภายนอก สิ่งที่จะนำมาแสดงก็คือเนื้อหาที่เป็นชีวิตวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น และเมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว คนในท้องถิ่นก็เป็นเจ้าของ ทำหน้าที่ดูแลกันเอง รวมทั้งการอธิบายและนำชมเท่านั้น โดยการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์แยกออกเป็นได้ 2 รูปแบบ แบบที่ 1 เป็นการจัดโดยคนจากภายนอกที่มีความรู้เรื่องการจัดพิพิธภัณฑ์ ส่วนคำว่าท้องถิ่นนั้นหมายถึง พื้นที่ ไม่ใช่คนที่จัด เช่นจากหน่วยราชการ ก็จะไปรวบรวมบรรดาโบราณวัตถุในพื้นที่ของท้องถิ่นมาจัดแสดง ซึ่งผู้จัดกำหนดเนื้อหาที่ตนได้ตีความจากบรรดาวัตถุเหล่านั้น โดยไม่เชื่อมโยงไปถึงสภาพ และความเป็นไปของสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นแม้แต่น้อย แบบที่ 2 เป็นการดำเนินการโดยคนในท้องถิ่น เช่น พิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นตามวัดอันเนื่องมาจากพระภิกษุสงฆ์รวบรวมสิ่งของไว้ แล้วอาศัยลูกศิษย์ลูกหาจะสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ขึ้น แล้วนำสิ่งของที่สะสมไว้มาตั้งแสดงพิพิธภัณฑ์แบบนี้เป็นเพียงแต่นำวัตถุมาเก็บ ฉะนั้นจึงมีความเห็นว่าการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้นนั้น สิ่งที่จะนำมาแสดงหาใช่รูปแบบอาคารพิพิธภัณฑ์และบรรดาโบราณวัตถุแต่เพียงอย่างเดียวไม่ หากจะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาในด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคม และชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ท้องถิ่นเดียวกันด้วย สรุปได้ว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยมีลักษณะเด่นคือการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นและการนำเสนอเรื่องราวที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไม่เพียงแต่เป็นสถานที่จัดแสดงวัตถุโบราณเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างความภาคภูมิใจของชุมชน

การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นพิพิธภัณฑ์ของชุมชน ดังนั้นต้องให้ความสำคัญกับชุมชน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การออกแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ รวมถึงการจัดแสดงโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ เพราะคนที่จะเล่าเรื่องชุมชนได้ดีที่สุดคือคนที่อยู่ในชุมชน และคนที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ได้ดีคือ ผู้เฒ่าผู้แก่ เพราะคนกลุ่มนี้จะไม่ได้ออกไปทำงานส่วนใหญ่จะชอบเข้าวัดทำบุญ โดยเฉพาะที่เคยเป็นครูจะชอบสอนเล่าเรื่องราวต่างๆ และจะเป็น

แรงผลักดันให้พิพิธภัณฑ์สืบต่อไป (เพ็ญพรรณ เจริญพร, 2545) การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดได้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน อันประกอบไปด้วยการทำความเข้าใจความหมาย การเรียนรู้ของชุมชน องค์ประกอบของการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน การรวมตัวกันร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลการกระทำ (วชิรวัชร งามละม่อม, 2558) สรุปการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน เนื่องจากพิพิธภัณฑ์เหล่านี้เป็นของชุมชนโดยแท้จริง ผู้สูงอายุในท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดเรื่องราวและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของพิพิธภัณฑ์วัด ซึ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ทั้งนี้ ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลจากการดำเนินงาน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมเช่นนี้ช่วยส่งเสริมให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตและสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างแท้จริง

บทบาทสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกับการสร้างการเรียนรู้ มีความสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นที่มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานร่วมกัน 2) การรื้อฟื้นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนให้กลับมามีคุณค่าและช่วยอธิบายลักษณะทางประวัติศาสตร์ทางสังคมท้องถิ่นได้อีกครั้ง 3) การขยายผลของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนผ่านการจัดตั้งและรวบรวมไว้ที่พิพิธภัณฑ์ ซึ่งสามารถกระตุ้นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่นำไปสู่เครือข่ายทางสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ภายในท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น (ญาณินทร์ รักวงศ์วาน, 2556) บทบาทของพิพิธภัณฑ์ที่ผ่านมา จึงได้รับยกย่องให้มีสถานะเป็นสถาบันการเรียนรู้ที่สำคัญของสังคมที่จะส่งต่อและถ่ายทอด ความรู้ จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งมิให้ขาดสาย และอีกนัยหนึ่งพิพิธภัณฑ์ยังถือเป็นแหล่งรวบรวมสั่งสม ความทรงจำ อันรุ่งโรจน์ในอดีตของชาติของสังคมของชุมชน (ชีวสิทธิ์ บุณยเกียรติ, 2559) สรุปพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ เผยแพร่ ถ่ายทอดความรู้ และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ฉันทนา สุรัสวดี (2561) ศึกษาวิจัยเรื่อง "รูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : การจัดการมรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้และสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่บางกะเจ้าจังหวัดสมุทรปราการ" พบว่า ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของวัดบางกระสอบ คือ วัตถุมงคลหลวงปู่เชย เครื่องลายคราม และจิตรกรรมเขียนสีในสมุดไทยโบราณ จารึกอักษรขอมแบบอย่างศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ยุคต้น ภูมิปัญญาการทำตาล การแทงหยวก และฉลุกระดาษ ส่วนวัดบางกอบัว คือ ตำรับยาเขียวของหลวงปู่เหมือน โบราณวัตถุเครื่องถ้วยหมู่กุฏิไม้ทรงไทย และอุโบสถโค้งสำเภาสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ต่อมาพบว่ารูปแบบการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ มีการจัดแบ่งพื้นที่เป็นส่วนประวัติวัด การสืบสานและพัฒนาวัด ภูมิปัญญาชุมชน วิถีชีวิตวัฒนธรรม ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ในชุมชน มีพื้นที่เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่าผลจากการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมของตน การศึกษาดูงานในแหล่งที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในการทำงานการพัฒนารูปแบบของพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ มีกิจกรรมนันทนาการมีสื่อการเรียนรู้เชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ความยั่งยืนของพิพิธภัณฑ์เกิดจากการให้คนในองค์กรต่างๆ ของชุมชนเข้ามามีบทบาทในการดำเนินมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน มีการจัดกิจกรรมในแผนการทำงานของชุมชนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องไปกับบริบทวัฒนธรรมในชุมชนและการจัดการให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน

พิสิษฐ์ ณัฏประเสริฐ, กัมปนาท บริบูรณ์ และสุมาลี สังข์ศรี (2560) ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และศึกษาแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ได้แก่ ปัญหาโครงสร้างการบริหารงานการบริหารจัดการงบประมาณ แผนในการดำเนินกิจกรรม ปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ผู้นำทำกิจกรรม การมีส่วนร่วม เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ การสืบค้นความเป็นมาของท้องถิ่นปัญหาการนำเสนอข้อมูล การพัฒนาบุคลากร การจัดแสดง การบริการด้านพื้นที่พักผ่อน และการประชาสัมพันธ์

มนัญญา นวลศรี (2552) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "แนวทางในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต" พบว่าสภาพปัจจุบันในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร โดยรวมพบว่ายังมีปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ ขาดแคลนงบประมาณ กิจกรรมที่จัดไม่มีความหลากหลาย บุคลากรไม่มีความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ และมีผู้เข้าชมน้อย ส่วนแนวทางในการจัดการพิพิธภัณฑ์ในด้านจุดมุ่งหมายและนโยบายเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และสืบทอดคุณค่า เอกลักษณ์ และมรดกของชาติ นโยบายควรเกิดจากความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ เพื่อมุ่งให้ประโยชน์ต่อชุมชน ควรมีแผนงานบริหารจัดการทั้งระยะสั้นและระยะยาว ด้านบุคลากร มีความรู้ตรงกับลักษณะงานที่ปฏิบัติ ด้านกิจกรรมควรมีการจัดกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ด้านการติดต่อประเมินผล ควรมีการติดตามประเมินผลทุกกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ด้านความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาลควรจัดให้เป็นวาระแห่งชาติ ควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ องค์กรท้องถิ่นควรมีบทบาทอย่างจริงจังในการดูแลพิพิธภัณฑ์ และควรจัดให้มีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโดยเฉพาะ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น สรุปและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยออกเป็น 10 ด้าน ได้แก่ ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบายของพิพิธภัณฑ์ ด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ด้านบุคลากร ด้านกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์จัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชน ด้านวิธีการจัดให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการให้บริการของพิพิธภัณฑ์ ด้านการประสานงานกับหน่วยงานและการสร้างเครือข่าย ด้านการติดตามและประเมินผล และด้านความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ คณะกรรมการดำเนินงานด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง ใช้วิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ประธาน กรรมการ และเลขานุการ เป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญและมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง จำนวนทั้งหมด 10 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์ จำนวน 20 ข้อ เกี่ยวกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบายของพิพิธภัณฑ์ ด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ด้านบุคลากร ด้านกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์จัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชน ด้านวิธีการจัดให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการ

ให้บริการของพิพิธภัณฑ์ ด้านการประสานงานกับหน่วยงานและการสร้างเครือข่าย ด้านการติดตามและประเมินผล และด้านความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ จำนวน 3 ท่าน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 1.00 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.80 แสดงว่า แบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือสูงและสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้ (Cronbach, L. J., 1951)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล เดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน พ.ศ. 2566

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้หลักการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) การจำแนกแยกแยะข้อมูล จัดข้อมูลออกมาเป็นกลุ่ม และจัดระเบียบข้อมูลซึ่งเก็บรวบรวมมาจากขั้นตอนการสัมภาษณ์ นำหลักการและทฤษฎีที่ศึกษามาเชื่อมโยงหาความสอดคล้องและความสัมพันธ์ของข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analytics)

ผลการวิจัย

การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ : กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง ตำบลหนามแดง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดงให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งครอบคลุมทั้ง 10 ด้าน

1. ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบายของพิพิธภัณฑ์ พบว่ามีนโยบายจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการจัดเก็บของเก่าแก่ของชุมชนเกี่ยวกับเครื่องไม้เครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพทำมาหากินทางด้านการเกษตรของชุมชน สมัยปู่ ย่า ตา ยาย จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ เผยแพร่ความรู้ สำหรับเยาวชนรุ่นหลัง นักเรียน นักศึกษา ผู้ที่สนใจ รวมถึงนักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ เข้าใจเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชุมชนอย่างลึกซึ้งและคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชน

2. ด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ พบว่างบประมาณมีน้อยในการบริหารจัดการสนับสนุนการทำงาน

3. ด้านบุคลากร พบว่าพิพิธภัณฑ์ไม่มีผู้เชี่ยวชาญในการจัดและออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง การจัดและดำเนินการส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการและชาวบ้านในชุมชนร่วมมือกันและมีปราชญ์ชาวบ้านคนในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร

4. ด้านกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชน พบว่าช่วงหลังจากเกิดสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 พิพิธภัณฑ์ยังไม่มีการจัดกิจกรรมเนื่องจากขาดงบประมาณสนับสนุนในการจัดกิจกรรม

5. ด้านวิธีการจัดให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชน พบว่าก่อนเกิดสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ทางพิพิธภัณฑ์วัดหนามแดงร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลหนามแดง จัดทำประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางเว็บไซต์ขององค์การบริหารส่วนตำบลหนามแดง และมีการจัดโครงการอบรมมัคคุเทศก์น้อยเพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ในการเป็นมัคคุเทศก์น้อยถ่ายทอดความรู้และนำชมพิพิธภัณฑ์แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมพิพิธภัณฑ์ แต่หลังสถานการณ์โควิด-19 ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเนื่องจากขาดงบประมาณในการสนับสนุนในการทำประชาสัมพันธ์

6. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่าชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในด้านการถ่ายทอดความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้กับนักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว ผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์ รวมถึงให้ความร่วมมือในการนำสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตรมอบให้พิพิธภัณฑ์เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้

7. ด้านการให้บริการของพิพิธภัณฑ์ พบว่าพิพิธภัณฑ์เปิดให้บริการทุกวันชมฟรีไม่เก็บค่าเข้าชม ส่วนใหญ่มีผู้เข้าชมในช่วงเวลา 07.00-18.00 น. โดยประมาณ พิพิธภัณฑ์เป็นอาคารแบบเปิด ตั้งอยู่ในวัดหนามแดง สามารถเข้าชมได้ทั้งเป็นหมู่คณะและรายบุคคล

8. ด้านการประสานงานกับหน่วยงานและการสร้างเครือข่าย พบว่าพิพิธภัณฑ์มีการประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลหนามแดง สภาวัฒนธรรมอำเภอ สภาวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา โรงเรียน หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน

9. ด้านการติดตามและประเมินผล พบว่าพิพิธภัณฑ์วัดหนามแดง ยังไม่มีการประเมินผลอย่างเป็นระบบเนื่องจากขาดบุคลากรที่รับผิดชอบโดยตรง

10. ด้านความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล พบว่ามีความต้องการงบประมาณการสนับสนุนจากรัฐบาลเพื่อใช้ในการบริหารจัดพิพิธภัณฑ์ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เชิงรุก

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อนำเสนอแนวทางในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดงให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยว จำนวน 43 ข้อ ซึ่งครอบคลุมทั้ง 10 ด้าน ดังนี้

1. ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบายของพิพิธภัณฑ์ พบว่าเป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเครื่องมือเครื่องใช้ทางด้านการเกษตร อนุรักษ์ของเก่าเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับการทำมาหากินสมัยปู่ ย่า ตา ยาย สร้างเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับชุมชน แสดงวิถีการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัยเฉพาะด้านที่เกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร

2. ด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ พบว่าการบริหารจัดการเพื่อมุ่งให้ประโยชน์ต่อชุมชน นักเรียน นักศึกษา ประชาชน และนักท่องเที่ยว จัดให้มีระบบจัดเก็บการจัดหมวดหมู่สิ่งของในพิพิธภัณฑ์ให้เป็นมาตรฐาน อาคารรองรับการจัดเก็บสิ่งของที่มีขนาดใหญ่ เช่น เรือโบราณ เกวียน จัดทำแผนการบริหารงานพิพิธภัณฑ์ทั้งระยะสั้นและระยะยาว นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการจัดเก็บข้อมูล เช่น ประวัติความเป็นมาของสิ่งของที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ ทำความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนมากขึ้น วางแผนโครงการ กิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ตามเทศกาลวันสำคัญต่างๆ

3. ด้านบุคลากร พบว่าจัดให้มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถตรงกับลักษณะงานที่ปฏิบัติ ด้านการจัดการพิพิธภัณฑ์ มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีพร้อมให้บริการรวมถึงเป็นนักสื่อสารและนักถ่ายทอดที่ดี

4. ด้านกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์จัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชน พบว่าจัดให้มีกิจกรรมตามวันสำคัญทางศาสนาหรือตามเทศกาลต่างๆ แนะนำสาธิตการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร เรื่องเล่าประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ นำเทคโนโลยีมาประยุกต์ในการจัดกิจกรรมหรือจัดแสดงผลงาน จัดกิจกรรมตามความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

5. ด้านวิธีการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชน พบว่าจัดทำประชาสัมพันธ์เชิงรุกผ่านช่องทางสื่อออนไลน์มากขึ้น ทำความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลหนามแดง โรงเรียน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประชาสัมพันธ์ จัดทำแผนประชาสัมพันธ์ระยะสั้นและระยะยาว

6. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่าให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนช่วยในการทำประชาสัมพันธ์ ดูแลรักษาพิพิธภัณฑ์ เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้นำสิ่งของโบราณที่มีมาเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ ทำความร่วมมือสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

7. ด้านการให้บริการของพิพิธภัณฑ์ พบว่าจัดให้มีบุคลากรดูแลพิพิธภัณฑ์ประจำและคิดค่าบริการตามความเหมาะสม

8. ด้านการประสานงานกับหน่วยงานและการสร้างเครือข่าย พบว่าจัดให้มีการสร้างเครือข่ายทุกระดับตั้งแต่ระดับท้องถิ่น โรงเรียน อำเภอ จังหวัด และระดับประเทศ และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

9. ด้านการติดตามและประเมินผล พบว่าจัดให้มีจุดลงทะเบียนสำหรับผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์เพื่อเก็บสถิติ นำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมทุกครั้งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์

10. ด้านความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล พบว่าสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้ประชาชนทราบ จัดทำแผนงบประมาณของพิพิธภัณฑ์ องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามามีบทบาทอย่างจริงจังในการดูแลพิพิธภัณฑ์ที่อยู่ในท้องถิ่น มีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่กำกับดูแลรับผิดชอบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโดยเฉพาะ

สรุปอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ : กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง ตำบลหนามแดง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ 1. ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบายของพิพิธภัณฑ์ การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดงมีจุดประสงค์เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการจัดเก็บของเก่าแก่ของชุมชนเกี่ยวกับเครื่องไม้เครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพทำมาหากินทางด้านการเกษตรของชุมชนสมัยปู่ ย่า ตา ยาย จัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ สำหรับเยาวชนรุ่นหลัง นักเรียน นักศึกษา ผู้ที่สนใจ รวมถึงนักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชุมชนอย่างลึกซึ้งและคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2561) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นของคนท้องถิ่นสิ่งที่จะนำมาแสดงคือเนื้อหาที่เป็นชีวิตวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นและเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วคนในท้องถิ่นก็เป็นเจ้าของ ทำหน้าที่ดูแล รวมทั้งอธิบายและนำชม การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสิ่งที่จะนำมาแสดงหาใช่รูปแบบอาคารและโบราณวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว หากจะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาในด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมประวัติศาสตร์สังคมและชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน

2. ด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ มีงบประมาณน้อยในการสนับสนุนการทำงาน ยังไม่มีการวางแผนในระยะยาวในการบริหารจัดการ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นส่วนใหญ่จะประสบปัญหาด้านงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพิสิษฐ์ ณัฏประเสริฐ, กัมปนาท บริบูรณ์ และสุมาลี สังข์ศรี (2560) พบว่าปัญหาของพิพิธภัณฑ์คือแผนการบริหารจัดการด้าน งบประมาณ ส่วนการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณอาจทำได้โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อของบประมาณสนับสนุน

3. ด้านบุคลากร พิพิธภัณฑ์ยังไม่มีผู้เชี่ยวชาญในการจัดและออกแบบพิพิธภัณฑ์ ดังนั้น การมีบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ถือเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของกฤษฎา ตัสมา

(2560) การจัดพิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องมีบุคลากรในสายงานพิพิธภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นภัณฑารักษ์ นักวิชาการการศึกษา เจ้าหน้าที่กิจกรรม เพื่อให้ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่จัดขึ้น ได้มีกิจกรรมมานำเสนอให้ดูน่าสนใจ อาจจะต้องจัดทีมพี่เลี้ยงจากเชี่ยวชาญให้คำปรึกษา แนะนำในการดำเนินงานด้านต่างๆ

4. ด้านกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์จัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชน ขาดการจัดกิจกรรม เนื่องจากขาดงบประมาณสนับสนุน ความสำคัญของการจัดกิจกรรมสนับสนุนการเรียนรู้ เพราะการจัดกิจกรรมเป็นการส่งเสรมการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นช่วยให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุทธาภา อมรวิวัฒน์ และคณะ (2563) การปรับตัวของพิพิธภัณฑ์ในยุคดิจิทัล พิพิธภัณฑ์ควรพิจารณาการจัดกิจกรรมออนไลน์หรือกิจกรรมที่ใช้งบประมาณน้อยแต่มีประสิทธิภาพ เพื่อรักษาความสัมพันธ์กับผู้เข้าชมและส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

5. ด้านวิธีการจัดให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชน ด้วยการทำประชาสัมพันธ์ เพราะการประชาสัมพันธ์เป็นปัจจัยที่สำคัญในการแจ้งข้อมูลข่าวสารในการดำเนินกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์การบริการให้ผู้คนในชุมชนในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่นได้รับรู้และเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ยังสามารถใช้เทคโนโลยี เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ยูทูบ สื่อสังคมออนไลน์ ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพิสิษฐ์ ณัฏประเสริฐ, กัมปนาท บริบูรณ์ และสุมาลี สังข์ศรี (2560) ดังนั้นการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพและมีต้นทุนต่ำในการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น อาจเป็นทางเลือกที่เหมาะสำหรับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดงในสถานการณ์ปัจจุบัน

6. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มีปราชญ์ชาวบ้านและคนในชุมชนเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว จิตอาสาช่วยงานพิพิธภัณฑ์ ซึ่งแสดงออกถึงความเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์และช่วยดูแลพิพิธภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของศูนย์มานุษยวิทยาสิริธร (2545) ชาวบ้าน คือ กลุ่มที่สำคัญที่สุด ถือว่าเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง ถ้าคนในท้องถิ่นไม่มีความต้องการ หรือไม่เห็นความสำคัญ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็เกิดขึ้นได้ยาก ชาวบ้านจึงมีความสำคัญมากที่สุดทั้งในแง่ที่เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ และที่มาของวัตถุที่จัดแสดง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นกลุ่มที่ต้องดูแลรักษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้คงอยู่

7. ด้านการให้บริการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง เปิดให้บริการทุกวันเข้าชมฟรี พิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ในบริเวณวัดหนามแดง เป็นอาคารแบบเปิด มีอาการศถ่ายเทสะดวก การไม่เก็บค่าเข้าชม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพิสิษฐ์ ณัฏประเสริฐ, กัมปนาท บริบูรณ์ และสุมาลี สังข์ศรี, (2560) เป็นนโยบายที่พบได้บ่อยในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะต้องให้ความรู้และเผยแพร่ความรู้ เผยแพร่ความรู้ในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งจะต้องให้บริการแก่ประชาชนคนในท้องถิ่น

8. ด้านการประสานงานกับหน่วยงานและการสร้างเครือข่าย มีการประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลหนามแดง สภาวัฒนธรรมอำเภอ สภาวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา โรงเรียน หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน แต่ยังไม่มีการสร้างเครือข่ายระหว่างพิพิธภัณฑ์ด้วยกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของมนัญญา นวลศรี (2552) พบว่า มีการประสานงานระหว่าง

พิพิธภัณฑ์ในลักษณะเดียวกันน้อยมาก รวมถึงหน่วยงานหรือเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกและพิพิธภัณฑ์ จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

9. ด้านการติดตามและประเมินผล พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดงยังไม่มีการประเมินผลอย่างเป็นระบบ เนื่องจากยังไม่มีบุคลากรที่รับผิดชอบโดยตรง เก็บข้อมูลบ้างจากการสอบถามผู้เข้าชมเป็นรายบุคคล สอดคล้องกับงานวิจัยของมนัญญา นวลศรี (2552) พบว่า มีการติดตามและประเมินผลบ้างแต่ไม่ต่อเนื่อง และประชาชนยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลในแต่ละครั้ง อาจเนื่องมาจากประชาชนยังไม่เห็นความสำคัญของการติดตามและประเมินผลในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมากเท่าที่ควรและไม่มีหน่วยงานเข้ามากำกับดูแลในเรื่องนี้อย่างจริงจัง

10. ด้านความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง มีความต้องการงบประมาณการสนับสนุนจากรัฐบาลเพื่อใช้ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เชิงรุก การสนับสนุนจากภาครัฐเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวิภาส ปรัชญาภรณ์ (2559) พิพิธภัณฑ์ควรพิจารณาการหาแหล่งทุนสนับสนุนจากภาคเอกชนหรือองค์กรอื่นๆ เพิ่มเติม เพื่อลดการพึ่งพางบประมาณจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว และสร้างความยั่งยืนทางการเงินในระยะยาว

แนวทางในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดงให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยว

1. ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบายของพิพิธภัณฑ์ เป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเครื่องมือเครื่องใช้ทางด้านการเกษตร อนุรักษ์ของเก่าเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับการทำมาหากินสมัยปู่ ย่า ตา ยาย สร้างเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกฤษฎา ตัสมา (2560) เนื่องจากวัดเป็นสถานที่รวบรวมจิตใจของคนในชุมชน เป็นแหล่งที่พบโบราณวัตถุโบราณสถานที่สำคัญของชุมชน รวมไปถึงผู้คนที่มีจิตศรัทธาบริจาคสิ่งของให้กับทางวัดได้เก็บรวบรวมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้

2. ด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ เพื่อมุ่งให้ประโยชน์ต่อชุมชน นักเรียน นักศึกษา ประชาชน และนักท่องเที่ยว จัดให้มีระบบจัดเก็บการจัดหมวดหมู่สิ่งของในพิพิธภัณฑ์ให้เป็นมาตรฐาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกฤษฎา ตัสมา (2560) ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คณะกรรมการในการดำเนินงานจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ในงานพิพิธภัณฑ์

3. ด้านบุคลากรและด้านการให้บริการ จัดให้มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถตรงกับลักษณะงานที่ปฏิบัติดูแลพิพิธภัณฑ์แบบประจำ ซึ่งสอดคล้องของกฤษฎา ตัสมา (2560) งานพิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องมีบุคลากรในสายงานพิพิธภัณฑ์ จะเป็นภัณฑารักษ์ นักวิชาการการศึกษา เจ้าหน้าที่กิจกรรม เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่จัดขึ้น ได้มีกิจกรรมนำเสนอให้ดูน่าสนใจ

4. ด้านกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์จัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชน จัดให้มีกิจกรรมตามวันสำคัญทางศาสนา หรือตามเทศกาลต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสิรินยา จุรุเทียบ (2546) ประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นรากฐานของการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. ด้านวิธีการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชน และด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนช่วยในการทำประชาสัมพันธ์เชิงรุกผ่านช่องทางสื่อออนไลน์มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพิสิษฐ์ ณัฏประเสริฐ, กัมปนาท บริบูรณ์ และสุมาลี สังข์ศรี (2560) การประชาสัมพันธ์เป็นงานในการแจ้งข้อมูลข่าวสารในการดำเนิน

กิจกรรมของพิพิธภัณฑ์เป็นการบริการให้ผู้คนในชุมชน ในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่นได้รับรู้และเข้าร่วมกิจกรรม ใช้สื่อสังคมออนไลน์ ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

6. ด้านการประสานงานกับหน่วยงานและการสร้างเครือข่าย จัดให้มีการสร้างเครือข่ายทุกระดับตั้งแต่ระดับท้องถิ่น โรงเรียน อำเภอ จังหวัด และระดับประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของมนัญญา นวลศรี (2552) ควรมีการประสานงานระหว่างพิพิธภัณฑ์ในลักษณะเดียวกันเพื่อร่วมกันสร้างระบบและทิศทางการดำเนินงาน สร้างเครือข่ายทุกระดับตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระหว่างประเทศ

7. ด้านการติดตามและประเมินผล จัดให้มีจุดลงทะเบียนสำหรับผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์เพื่อเก็บสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุมาลี สังข์ศรี และคณะ (2548) ได้เสนอแนะว่าสิ่งที่ควรจะประเมินให้ครอบคลุมในทุกเรื่องที่สำคัญได้แก่ โครงสร้างการบริหาร การดำเนินการการจัดแสดง กิจกรรมที่ให้บริการและผลการดำเนินงาน กลุ่มเป้าหมายที่ควรประเมินประกอบด้วยบุคลากรที่ให้บริการ ประชาชนผู้เข้าชม และประชาชนในท้องถิ่น

8. ด้านความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้ประชาชนทราบ จัดทำแผนงบประมาณของพิพิธภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุมาลี สังข์ศรี และคณะ (2548) ได้เสนอแนะว่าการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยเฉพาะในระยะแรก ต้องอาศัยการสนับสนุนจากรัฐบาลต้องมีนโยบายจัดทำแผนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ที่ชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านงบประมาณสนับสนุนการบริหารพิพิธภัณฑ์ ควรจัดทำแผนงบประมาณที่ครอบคลุม เพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้มีงบประมาณเพียงพอในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

2. ด้านบุคลากร จัดให้มีการฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องในด้านการจัดการพิพิธภัณฑ์ และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถในการทำงาน

3. ด้านการประชาสัมพันธ์ รณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้แก่ประชาชน ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้ประชาชนรับรู้ถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

4. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน สร้างร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น โรงเรียน และองค์กรต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมและโครงการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความผูกพันและการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น ฝึกอบรมนักเรียนโรงเรียนวัดหนามแดง เป็นมัคคุเทศก์น้อย นำชมพิพิธภัณฑ์

5. ด้านการประเมินผล ควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง โดยจัดทำแบบประเมินผลในรูปแบบสแกนคิวอาร์โคด (QR Code)

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง 3 ประเด็น ดังนี้ จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาของพิพิธภัณฑ์ และแนวทางในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

จุดเด่นของพิพิธภัณฑ์

1. พิพิธภัณฑ์มีนโยบายและจุดมุ่งหมาย ในการพัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้และการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ทำให้การดำเนินงานมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน

2. การรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์มีการจัดเก็บและแสดงสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพทางการเกษตรของชุมชน ซึ่งเป็นการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

3. เป็นแหล่งการเรียนรู้และเผยแพร่ความรู้ มีการจัดแสดงข้อมูลและสิ่งของเพื่อให้เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน

4. การมีส่วนร่วมของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและถ่ายทอดความรู้ การเก็บรักษาวัตถุสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ รวมถึงนำมาบริจาคให้กับพิพิธภัณฑ์ ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกการแสดงความเป็นเจ้าของและความภาคภูมิใจ

5. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ทำหน้าที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจในวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจของชุมชน

จุดที่ควรพัฒนา

1. การจัดการและบำรุงรักษา จัดหาวิธีการอนุรักษ์และบำรุงรักษาวัตถุสิ่งของ เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่จัดแสดงเพื่อป้องกันการเสื่อมสภาพลง

2. การประชาสัมพันธ์ จัดทำพัฒนาแผนการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่างๆ เช่น เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและผู้สนใจเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น

3. จัดกิจกรรมพิเศษหรือจัดกิจกรรมตามเทศกาลต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เป็นการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

4. หาแหล่งทุนสนับสนุนเพิ่มเติม สำรวจแหล่งทุนจากหน่วยภาคงานรัฐ ภาคเอกชนและองค์กรต่าง ๆ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อท้องถิ่น

5. บุคลากร จัดหาบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ หรือทำความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่มีบุคลากร มีความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานด้านการจัดพิพิธภัณฑ์

แนวทางในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนามแดง สามารถวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีประสิทธิภาพได้ ดังนี้

1. ด้านเนื้อหาและการจัดแสดง การจัดแสดงที่เป็นระบบและน่าสนใจจะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ การใช้เทคโนโลยีจะช่วยให้การนำเสนอข้อมูลสร้างความน่าสนใจและเข้าถึงได้ง่ายขึ้น เช่น จัดทำคิวอาร์โคด (QR

code) ติดไว้ที่วัตถุที่จัดแสดง เมื่อนักท่องเที่ยวสแกนคิวอาร์โคด จะแสดงข้อมูล รูปภาพประกอบ หรือวีดิทัศน์สั้นๆ เกี่ยวกับประวัติและการใช้งานของวัตถุ

2. การจัดกิจกรรมดึงดูดนักท่องเที่ยว จัดกิจกรรมที่หลากหลายจะช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่น่าจดจำ ให้กับนักท่องเที่ยว เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน เช่น การจัดเทศกาล "ย้อนวันวานวิถีชาวนา" ประจำปี โดยจำลองบรรยากาศการทำนาแบบโบราณ ให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองดำนา เกี่ยวข้าว และนวดข้าวด้วยอุปกรณ์โบราณที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์นำไปสู่การสร้างพัฒนาพิพิธภัณฑ์แบบมีชีวิต

3. การประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้พิพิธภัณฑ์เป็นที่รู้จักในวงกว้าง การใช้สื่อสังคมออนไลน์จะช่วยให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย การสร้างเครือข่ายจะช่วยเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงนักท่องเที่ยว เช่น สร้างเฟซบุ๊กของพิพิธภัณฑ์นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวัตถุจัดแสดงหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และทำเฟซบุ๊กไลฟ์ เมื่อมีการจัดกิจกรรมพิเศษ

4. การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ แบบ One Day Trip เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้อยู่ในพื้นที่นานขึ้น เพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน และสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ครบวงจร เช่น จัดทำแพ็คเกจทัวร์ “วิถีชุมชนหนามแดง” รวมการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ ตามด้วยการล่องเรือชมวิถีชีวิตริมน้ำ และปิดท้ายด้วยการรับประทานอาหารพื้นถิ่นที่ร้านค้าในชุมชน

5. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การจำหน่ายสินค้าที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชนจะช่วยสร้างรายได้ให้กับพิพิธภัณฑ์และชุมชน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น เช่น ผลิตเสื้อยืดที่มีลวดลายพิมพ์เป็นภาพวาดของเครื่องมือทางการเกษตรแบบโบราณที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ จัดทำของที่ระลึก

6. การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้นักท่องเที่ยวประทับใจและซึมซับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดีขึ้น สร้างความประทับใจและความทรงจำที่ดี ซึ่งจะนำไปสู่การประชาสัมพันธ์แบบบอกต่อและการกลับมาเยือนซ้ำ เช่น จัดเวิร์คช็อป "ทำขนมไทยโบราณ" โดยใช้อุปกรณ์และวิธีการแบบดั้งเดิม ให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือปฏิบัติ

7. การสร้างความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชนจะช่วยให้การพัฒนาพิพิธภัณฑ์เป็นไปอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เช่น จัดตั้ง "ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นหนามแดง" ที่มีสมาชิกเป็นคนในชุมชนทุกวัย ร่วมกันดูแลและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ รวมถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสืบสานวัฒนธรรมของท้องถิ่นนำไปสู่การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์แบบบูรณาการ

เอกสารอ้างอิง

กฤษฎา ตัสมา. (2560). การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัฒน์. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์,* 12(24), 70-84.

จาระไน ไชยโยธา. (2557). *การจัดการพิพิธภัณฑ์เฉพาะทาง : กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ล้านของเล่นเกริกยุ้นพันธ์. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*, 16(1), 16-30. สืบค้น 13 กันยายน 2567. จาก https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jica/article/view/30522

ฉันทนา สุรัสวดี. (2561, มกราคม-มิถุนายน) รูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : การจัดการมรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้และสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่บางกะเจ้าจังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร*, 13(1), 103-120. สืบค้นจาก https://so05.tci-thaijo.org/index.php/PNRU_JHSS/article/view/81478/95947

ชีวสิทธิ์ บุณยเกียรติ. (2559). *ปฏิบัติการพิพิธภัณฑ์ : บทเรียนจากคนอื่น*. กรุงเทพฯ: สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ.

ญาณินทร์ รักวงศ์วาน. (2556). พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกับการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น. *ดำรงวิชาการ*, 10(1), 1-24. สืบค้น 1 กันยายน 2567. จาก https://www.damrong-journal.su.ac.th/upload/pdf/56_1.pdf

พิสิษฐ์ ณัฏประเสริฐ, กัมปนาท บริบูรณ์ และสุมาลี สังข์ศรี (2560). การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *Silpakorn University ฉบับภาษาไทย*, 10(2), 861-878. สืบค้น 10 กันยายน 2567. จาก https://he02.tci- thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/98090/76401

เพ็ญพรรณ เจริญพร. (2545). *การจัดการพิพิธภัณฑ์. ดำรงวิชาการ*, 1(1), 29-41. สืบค้น 1 กันยายน 2567. จาก https://so01.tci-thaijo.org/index.php/damrong/article/view/21372/18492

มนัญญา นวลศรี. (2552). *แนวทางในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วชิรวัชร งามละม่อม. (2558). *ทฤษฎีการมีส่วนร่วม*. สืบค้น 10 กันยายน 2567. จาก https://learningofpublic.blogspot.com/2016/02/blog-post_79.html

วิภาส ปรัชญาภรณ์. (2559). *แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. (2561). *พิพิธภัณฑ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธ์.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2545). *รายงานการสัมมนาวิชาการพิพิธภัณฑ์ไทยในศตวรรษใหม่*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินติ้ง.

สายชล ปัญญชิต. (2562). พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : บทบาททางศิลปวัฒนธรรมและการพัฒนาสู่ความยั่งยืน. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 23(2), 113-128.

สิรินยา จุรุเทียบ. (2546). *การนำเสนอระบบจัดการพิพิธภัณฑ์ของดีเมืองกาฬสินธุ์เพื่อการศึกษาของชุมชน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุทธาภา อมรวิวัฒน์ และคณะ. (2563). *การปรับตัวของพิพิธภัณฑ์ในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย.

สุมาลี สังข์ศรี และคณะ. (2548). *การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑ์*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

เอกสารประกอบการนำเสนองานเวทีถอดบทเรียนและนิทรรศการแสดงสินค้าชุมชนโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG) พื้นที่ตำบลหนามแดง. (2565). ฉะเชิงเทรา: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika Journal*, 16(3), 297-334.